

Předmět antropologie

Vážení dnes se budeme bavit o tom, co je antropologie vlastně za vědu. Co zkoumá. Jak ji můžeme rozdělit a jaký přínos má pro společnost. Antropologický výzkum s sebou nese určité problémy, které je také třeba pojmenovat. V úvodu si charakterizujeme antropologii obecně a později ji rozpitváme na jednotlivé oddíly a pak je zase složíme dohromady do určitých tématických celků.

Antropologie se zabývá studiem člověka. Jako vědecká disciplína se soustředí na všechny oblasti, které se lidí dotýkají. Můžeme ji rozdělit na dvě velké oblasti. Oblast kulturní antropologie, která se dotýká: sociálního chování, jazyka, zvyků, vlády, vztahů ve společnosti, historie, prehistorie, umění, chorob, léčení, náboženství, ekonomie, technologie, oblékání a mnoha dalších oblastí na které si teď nemohu vzpomenout. Samozřejmě antropologie se také soustřeďuje na biologickou stránku člověka jako je stavba lidského těla, pigmentace, krevní skupiny a další biochemické znaky, naši minulost, hledá naše předky a evoluční procesy jejichž prostřednictvím vznikla Homo sapiens sapiens, a dále na procesy, které podmiňují náš fyzický vývoj..

Z toho plyne, že antropologie je holistickou vědou, jejímž jediným předmětem je komplexní studium člověka. Další disciplíny, které se také zabývají lidmi jako jsou ekonomie, politické vědy, historie a další se specializují jen na určitou lidskou aktivitu. Ekonomové studují produkci, distribuci a spotřebu zboží; systém trhu; systém směny, ale nikdy by nestudovali vliv náboženství nebo příbuzenskou strukturu ve vztahu k ekonomickému systému.

Antropologie zatím má mnohem širší záběr. Všechny poznatky, ostatních disciplín vztahuje na člověka.

Rozdělení antropologie na 4 široké disciplíny: fyzickou antropologii, kulturní antropologii, archeologickou antropologii a lingvistiku, ukazuje její rozsáhlost. Sociokulturní antropologové se v anglosaském pojetí antropologie (dále se potom budeme bavit o tom co znamená pojem kulturní antropologie v evropské oblasti) soustřeďují na studium kultury žijících lidí, většinou se soustřeďují na studium tzv. přírodních národů.

Archeologové se soustřeďují při studiu kultur na jejich minulost. A to prostřednictvím studia artefaktů, které vykopali. Antropologickou archeologii řadíme také do skupiny sociokulturní antropologie, ale data, která získá pocházejí jen z vykopávek, nikoli z pozorování nebo informací poskytnutých příslušníky studovaného národa.

Odrázem kultury je jazyk. Lingvisté popisují vznik a vývoj jazyka. Antropologická lingvistika je také součástí tzv. kulturní antropologie, protože jazyk je nedílnou součástí kultury. Jazyk je základní prostředek, který slouží k dorozumívání lidí. Pomáhá přenášet tradice z generace na generaci. Lingvisté při studiu jazyka určitého národa, se soustřeďují nejen na samotný jazyk, ale také na jeho příbuznost s jazyky sousedních národů. Analyzují strukturu jazyka a hledají historii jazyka a jeho vztah ke kultuře národa.

Fyzičtí antropologové hledají informace o všech děděných fyzických vlastnostech. Jako jsou stavba těla, krevní typy, pigmentace, přizpůsobení se chladu a způsob přizpůsobení se různým nemocem. Fyzičtí antropologové se ve svém výzkumu zabývají také některými kulturními zvyky studovaných lidí. Jako třeba svatební zvyky, příbuzenství, rozvoj populace, migrace, potravní zvyky.

Abychom mohli dobře poznat člověka, je třeba studovat jeho biologické vlastnosti a kulturní zvyky. Protože člověk patří do živočišné říše (.....) je třeba k jeho studiu biokulturního přístupu. Pokud bychom studovali jen kulturní chování, chyběly by nám do celého obrazu jeho fyzické schopnosti a omezení. Při soustředění se jen na biologickou stránku, bychom vynechali to co dělá člověka člověkem – kulturu.

Biokulturní přístup studia člověka činí z antropologie jedinečnou disciplínu. Jako sociální věda studuje kulturní antropologie širokou oblast naučeného chování, které lidé vytvořili jako základní strategii pro přežití. Jako biologická věda studuje biologická antropologie biologické

stránky člověka. Kombinací obou biologického a sociokulturního pohledu dostaneme charakteristiku zvířete druhu Homo sapiens sapiens, zvaného člověk.

To co jsem zde v úvodu zmínila je pohled na antropologii jak je představován anglosaskou antropologickou školou. Protože, ale antropologie je disciplína, která vznikla v Evropě, musíme se podívat na to jak ji definuje evropská škola a co do ní řadí.

Definice antropologie

Mnohoznačnost pojmu antropologie

Pojem antropologie bychom do češtiny mohli přeložit jako učení nebo moderněji věda o člověku (anthropos – řecky člověk, logos – řecky učení). Ovšem tento pojem nevystihuje zcela definici antropologie. Takto mohli antropologii definovat naši předchůdci, zakladatelé tohoto oboru v 19. století. V současné době zahrnuje antropologie takovou rozmanitost oborů a disciplín, že původní definice je velice obecná a o vlastním oboru již nic nevypovídá.

1. V Evropě, kam řadíme nás, německy mluvící oblasti, Itálii Dánsko, Švédsko, a kupodivu Japonsko pojem antropologie znamená Biologickou antropologii, definovanou jednoznačně jako přírodní vědu.

2. Jako součást filozofických disciplín je považována tzv. Filozofická antropologie. Tento proud antropologie se vydal filozofickým směrem a dále se štěpil na poddisciplíny. Zabývá se především člověkem a jeho zvláštním postavením mezi živými bytostmi z filozofického hlediska.

3. Pojem antropologie bývá užíván také v jiných oborech spíše orientovaných filozofickým směrem v souvislosti s se studiem člověka jako je pedagogika, sociologie, psychologie, teologie. Nebo také biologicky orientovaných jako je třeba medicínská antropologie. Zavedení takto širokého pojmu antropologie má kořeny na počátku minulého století. Dnes se k tomuto pojetí vracíme. Existuje např. práce Antropologie hudebních nástrojů.

4. V anglosaské literatuře, také v Latinské Americe a ve Francii je pojem antropologie ještě šířeji vymezen, ale jednotlivé tzv. antropologie jsou mnohem přesněji definované než v literatuře Evropské resp. německy mluvící oblasti. Pojem Anthropology vystihuje všechno co se týká člověka. Patří sem kromě biologické antropologie především kulturní antropologie a sociální antropologie. Což zahrnuje především etnologii a archeologii. Do této rozsáhlé oblasti zastřešené pojmem antropologie patří také lingvistika. Typickým představitelem anglosaského pojetí antropologie je Mezinárodní unie antropologických a etnických věd, kde biologická antropologie představuje jen malou sekci.

Pojem antropologie

Protože antropologie je název mnohoznačný a využívá se v mnoha disciplínách v různých významech, je nutné pojem antropologie rozvíjet přívlastky, které charakterizují o co se jedná. Jako příklad můžeme uvést právě název biologická antropologie. V německy mluvícím světě se také používá název přírodovědná antropologie (naturwissenschaftliche Anthropologie). V anglosaském světě je biologická antropologie označována jako fyzická antropologie. U nás se používají oba termíny. Názvem fyzická antropologie vyjadřujeme, že se jedná o člověka a jeho tělo, tedy o přírodovědnou disciplínu a ne o kulturu člověka. Někdy se také používá název antropobiologie nebo biologie člověka. Podobně pro antropologické disciplíny zabývající se materiální kulturou člověka se používá název kulturní antropologie nebo sociální antropologie jak jsem již uvedla výše.

Definice antropologie

Martin ve svém prvním vydání Učebnice antropologie (1914) definuje antropologii jako vědu, která se zabývá historií a vývojem hominidů. To je jedna z nejstarších definic antropologie. Existuje bezpočet moderních definic, z nichž bych zde chtěla zmínit několik:

Antropologie se zabývá dvěma hlavními směry: evolucí člověka a biologickou variabilitou žijících národů (Barnicot 1958)

Antropologie se zabývá studiem lidských skupin a původem člověka (Olivier 1960).

Antropologie je studium variability člověka a jejích příčin (W.W. Howells 1963)

V současnosti asi nejmodernější definici vyslovil v roce 1980 Reiner Knussmann: Předmětem studia biologické antropologie je popis a analýza variability uvnitř skupiny hominidů a zároveň porovnávání člověka se zvířaty přičemž se tyto úkoly vztahují na nepatologické znaky, postihnutele přírodovědnými prostředky.

Odvětví antropologie

Na základě Knusmannovy definice antropologie se tato disciplína dělí na následující oddíly. Tyto oddíly se mohou překrývat, některé se naopak od sebe diametrálně odlišují.

Metodická a genetická oblast antropologie

Sem řadíme původní náplň antropologie – morfologii, v minulosti zejména kranilogii, to znamená studium morfologie lidské lebky. Popisem variability člověka celkově se zabývá metrická antropologie – tzv. antropometrie. Popisem morfologických znaků se zabývá morfologie. Speciálním antropologickým oborem je dermatoglyfika, zabývající se studiem papilárních rýh na kůži člověka (a primátů).

Studiem dědičnosti určitých variabilních znaků se zabývá studium dvojčat a různé studie rodin. Genetika se zabývá studiem především fyziologických, ne morfologických. Mezi fyziologické znaky, které studuje antropologie patří krevní polymorfismy, někdy se tato oblast nazývá hemogenetika nebo serogenetika. Tyto oblasti jsou podstatou tzv. forenzní antropologie (soudní antropologie), která tvoří jednu z nejpropracovanějších oblastí aplikované antropologie. Patří sem také průmyslová antropologie. Právě krevní znaky pomáhají dokázat nebo vyloučit příbuznost osob. V poslední době se také rozvíjí oblast studující normální psychické projevy člověka z hlediska dědičnosti tzv. genetika chování.

Variabilita v prostoru

Na základě znalosti variability studovaných znaků a na jejich genetické bázi jsou založeny oblasti, které studují lidskou variabilitu paralelně z různých pohledů. Obecně bychom říci se jedná o studium variability interpopulační (etnická antropologie, srovnávací populační biologie) a intrapopulační (konstituce, pohlaví, sociální aspekty).

Etnická antropologie je jedním z nejstarších odvětví antropologie. Jednak popisuje geografické rozložení znaků a hledá příčiny jejich výskytu. Jsou zde zahrnuty i psychologické znaky, ale oblast etnické psychologie ještě není široce rozvinuta. Etnická antropologie se především zabývá příčinami geografické distribuce a odlišností v některých znacích.

V minulém století se tato oblast nazývala rasová antropologie a zabývala se především popisem a definicí tzv. ras, to znamená popisem určitých etnických skupin a kmenů. Problém rasové neboli etnické antropologie je velice ožehavý a dodnes živý. V současnosti se pojem rasa neuzívá, protože již víme, že na základě sérologických a genetických znaků je jednoznačné, že tyto znaky se vyskytují ve všech lidských populacích s větší nebo menší měrou. Vnější vzhled člověka, podle něhož někteří antropologové definovali rasy a podobně je pouze výsledkem trvalého (evoluční adaptace) se přizpůsobení prostředí, ve kterém žije.

Klasickým antropologickým odvětvím je konstituční antropologie, která se zabývá variabilitou populací. Také se zabývá změnou jedince v čase (tzv. dynamická konstituční

antropologie) to znamená růstem a zráním (stárnutím organismu). Mnohem známější a také užívanější je zúžená obast konstituční antropologie tzv. typologie stavby těla, která se zabývá korelací znaků a patří sem také psychosomatické korelování. Konstituční antropologie s tělesnou typologií jsou si velmi blízké. Za jednu poddisciplínu antropologie můžeme považovat tzv. typologii pohlaví (pohlavní typologii), která je některými autory považována za samostatné odvětví antropologie. Zabývá se fyzickými rozdíly mezi pohlavími nebo jejich rolí. Někdy se také toto odvětví nazývá pohlavní antropologie. Ke konstituční antropologii zahrnujeme také sportovní antropologii, která studuje předpoklady pro vykonávání určité sportovní činnosti, konstituční typy vhodné pro určitý druh sportu a také vliv sportovní činnosti na tělesné vlastnosti člověka.

Do oblasti konstituční antropologie můžeme také zařadit tzv. průmyslovou antropologii (ergonomii) jako jednu z oblastí užité antropologie. Jejím úkolem je přizpůsobení průmyslově vyráběných věcí proporcím lidského těla (nábytek, auta, šaty, boty apod.) další oblastí, která se zabývá diferenciací obyvatelstva je sociální antropologie. Hledá biologické rozdíly mezi různými sociálními skupinami obyvatelstva a jejich příčiny. To znamená, že předmětem jejího zájmu je vztah mezi biologickou podstatou člověka a sociálními procesy. Např. se jedná o antropologické rozdíly mezi pracovními skupinami na venkově a ve městě. Také je na tomto místě jmenovat pokus o antropologickou charakteristiku zločinců. Jedná se o velice háklivé téma (v minulosti se jednalo o studium lebky tzv. zločineckých typů – frenologie na základě určitých morfologických znaků – učení naprosto nevědecké). Z genetického hlediska se v sociální antropologii užívá termín sociální genetika studuje vliv společenských struktur a jejich změny na dědičnost a naopak vliv některých genetických faktorů na společenskou strukturu.

Sociální antropologie užívaná a německy mluvícím světě není totožná se social anthropology, která se spíše zabývá sociologií přírodních národů.

Problémy s definicí a vymezením pole působnosti sociální antropologie jsou velké. Zatím co sociální antropologie se zaměřuje na sociální struktury, někteří autoři tento termín používají ve smyslu hledání partnera a reprodukce. Proto někdy dochází k překrývání tématu s produkční biologii. Také migrace, míšení patří do sociální antropologie potom už můžeme hovořit o populační biologii. Populační biologie pracuje navíc ovšem se selekčními mechanismy (inkompatibilita RH faktoru, příčiny kojenecké úmrtnosti, odolnost vůči různým chorobám v důsledku krevních polymorfismů.

Populační biologie se zabývá tedy biologickými procesy uvnitř populací, které se týkají změny struktury obyvatelstva. V tomto případě zde dochází k překrývání s populační genetikou, která studuje genetickou strukturu populací a faktory, které strukturu populace ovlivňují a mění. Populační genetika klade důraz na genetické procesy. V populační biologii slouží genetická stránka jako základ všech biologických fenoménů. Kromě toho se populační genetika překrývá s evoluční genetikou, protože fylogeneze probíhá u populací vždy prostřednictvím mikroevolučních procesů. Částečně se populační genetika překrývá také s etnografií a to zvláště při hledání zákonitostí diferenciacie jednotlivých etnik.

Zvláště v poslední době bývá pojem populační biologie vztahován i na pohyby národů v geografickém aspektu. Zde potom dochází k překrývání s etnografií a s populační genetikou. V současnosti bývá některými autory populační biologie pojímána tak extrémně široce, že do ní zahrnují prakticky všechny biologické fenomény, které lze na populaci sledovat nevyjímaje konstituční a historickou antropologii, která se zabývá kosterními pozůstatky. Když ke všem těmto disciplínám přičteme ještě evoluci člověka můžeme pojem populační biologie zaměnit s antropologií.

Variabilita v čase

Různé druhy hominidů, kteří obývali naši planetu v určité časové posloupnosti studujeme jednak z hlediska ontogenetického (individuální vývoj) a jednak z hlediska fylogenetického (vývoj jednotlivých druhů). Studium ontogenetického vývoje se oficiálně označuje za vývojovou antropologii (nebo auxologii, růstovou antropologii, nebo dynamickou konstituční antropologii). V antropologické praxi se vývojové studie zaměřují na období od narození do stáří. Studium plodů většinou záležitostí medicínských věd.

Za hlavní obor antropologie je považováno studium původu člověka, to znamená jedná se o otázky spojené s objevením se předků člověka, jejich vývoj a vývojové návaznosti jednotlivých druhů na sebe v čase. Studium probíhá především na fosilním materiálu.

Oficiální označení pro nauku o původu člověka je Paleoantropologie, někdy se jí také říká paleontologie člověka.

Dalším odvětvím antropologie, která se zabývá kosterními pozůstatky člověka je historická antropologie. Studuje mladší kosterní nálezy (většinou po období paleolitu je to paleoantropologie a od mezolitu a neolitu historická antropologie). Historická antropologie zkoumá nejen konstituci a původ lidí, ale také etnogenezi studovaných národů. K tomu také řadíme demografickou rekonstrukci vymřelých populací, paleodemografii a studium zdravotního stavu těchto lidí – paleopatologii. Někteří autoři dělí historickou antropologii na prehistorickou z dob kdy ještě nemáme písemné prameny a historickou, kdy se již můžeme o studovanou populaci dozvědět něco z písemných pramenů.

Srovnávání člověka se zvířaty

Vývoj člověka nestudujeme pouze z fosilních pramenů, abychom zjistili jakým způsobem jsme nabyli typicky lidských vlastností, také studujeme paralely s našimi nejbližšími žijícími příbuznými primáty. Tyto srovnávací studie nám také pomáhají porozumět biologii primátů. Část antropologie, která se těmito výzkumy zabývá se nazývá primatologie.

Se srovnávacími studiemi člověka a primátů souvisí také etologie člověka. Nekomparativně jen lidské chování s primáty, ale také studuje vzorce chování uvnitř lidského druhu. Jejím cílem je vymezit člověka jako jeden z druhů primátů. Základem studia lidské etologie je vyizolovat dědičné vzorce chování. Překrývá se s kulturní antropologií. Tady je třeba připomenout, že se kulturní antropologie v anglosaském pojetí zabývá etnologií naproti tomu do kulturní antropologie v evropském pojetí zahrnujeme lidské kultury a jejich předstupně na úrovni předků člověka což vzorce chování z nichž můžeme odvozovat jejich fyzické předpoklady to znamená jejich biologickou charakteristiku (Knussmann 1980). Schwidetzka (1970) vidí úlohu kulturní antropologie ve hledání celkových biologických základů schopnosti člověka vytvořit kulturu, nebo také porovnání a spojitosti lidského chování a chování zvířat a hledání jeho dědičných a naučených složek.

Rozdělení antropologie

Není snadné seřadit oblasti antropologie o kterých jsem zde mluvila do nějakého systému. V literatuře jsou uváděny různé systémy do kterých se řadí jednotlivé oblasti antropologie.

Žádný z nich není považován za nejlepší nebo závazný.

Rozdělení podle formálních pojmů jako jsou dvojice všeobecný a speciální, praktický a teoretický, aplikovaný dělí Martin a Saller 1957 antropologii na:

1. Obecnou antropologii
2. Metody antropologie
3. Systematickou antropologii
4. Aplikovanou antropologii

Příčemž systematická antropologie se zabývá jednotlivými částmi lidského těla, které můžeme rozdělit do určitých celků jako jsou orgánové systémy nebo tělní oddíly. Příčemž se ještě zohledňuje např. pohlaví, věk, fylogenetické změny apod. Pojem systematika ovšem v biologii vyjadřuje něco zcela jiného - Klasifikaci organismů na základě jejich fylogenetického vývoje. Tím se zabývá paleoantropologie, která klasifikuje člověka a jeho předky a příbuzné také do zoologického systému na základě studia fylogenetických znaků.

Eickstedt (1940) antropologii na základě systematiky rozdělil následovně:

1. Všeobecná antropologie: studium hlavních procesů, které se u lidstva jako celku dají studovat. Včetně dědičnosti a principů diferenciací (např. podle pohlaví, věku konstituce těla atd.).
2. Speciální systematická antropologie, která se zabývá vývojem člověka a jeho předchůdců (primatologie, paleoantropologie, etnologie)
3. Speciální biologická antropologie (populační biologie), která se zabývá změnami během života u určitých skupin obyvatelstva nebo větších celků.

Podle Martina a Sallera patří do obecné antropologie kromě předmětu, úkolů, historie a obecných základních pojmů antropologie také klasifikace (systém živočichů - primáti, Etnologická klasifikace, konstituční typy apod.). Právě v Martinově rozdělení je neobvykle použit termín obecná antropologie. V ostatních vědách je používán pro odvětví zabývající se klasifikací pojem speciální. V Eickstedtově dělení je speciální antropologie ohraničena stejně jako v ostatních přírodovědných disciplínách. V moderním pojetí je kladen velký důraz na variabilitu znaků. Proto by obecná antropologie měla zahrnovat také popis možných variant znaků a hledání příčin jejich vzniku (dědičnost a prostředí).

Proto nejnovější dělení antropologie obecně podle Knussmanna 1988: zní

1. Teorie vědy, dějiny a metody antropologie
2. Obecná antropologie studium znaků nebo jejich komplexů
3. Speciální antropologie studium speciálních otázek.

Dělení na základě předmětu výzkumu

Z hlediska praktického výzkumu je důležité rozdělit antropologii na základě studovaného materiálu. Nabízí se dělení na studium živých objektů (člověka a primátů) a reliktní (kosterních pozůstatků).

Na rozdíl od primatologie nemáme pro ostatní oblasti antropologie z hlediska jejich výzkumné báze vhodné názvy. Kosterní antropologie se někdy nazývá antropologická osteologie. Podobně lze nazvat antropologii živého člověka antropologickou somatologií, i když kosti také patří k tělu (soma tělo). Nakonec byl vytvořen kompromis a platí následující rozdělení:

1. Primatologie
2. Paleoantropologie a historická antropologie
3. Antropologie živého člověka

Dělení podle metodického přístupu

Dělení podle metodických přístupů k výzkumu je v biologii široce rozšířeno. A to především ve fyziologii, morfologii, psychologii a genetice. tento princip je často používán i

v antropologii. Velmi užitečný je pro další rozdělení obecné antropologie (ve smyslu studia jednotlivých znaků).

Podle tohoto dělení dělí své články časopis Homo“

1. morfologická antropologie
2. fyziologická antropologie
3. psychologická antropologie
4. historická antropologie
5. geografická antropologie

Dělení podle řešených problémů

Při tomto dělení je nejlepší hrubé dělení na tři oblasti podle Knussmanna 1980: fylogeneticko – historická témata (antropologická fylogenetika), ontogenetická tematika (antropologická ontogenetika) a oblast spojující obě předchozí populační biologie, která se sice primárně k ontogenetickým procesům nevztahuje, ale vztahuje se k procesům, které se týkají struktury populace.

Dělení antropologie podle různých náhledů na tuto vědní disciplínu bylo nakonec akceptováno následující dělení antropologie:

I. Teorie vědy, dějiny a metody antropologie

II. Obecná antropologie

1. Morfologické polymorfismy člověka
2. Fyziologické a biochemické polymorfismy člověka
3. Genetika chování člověka

III. Speciální antropologie

1. Individuální vývoj a konstituční antropologie (antropologická ontogenetika)
  - a) Růst a zrání člověka (auxologie)
  - b) Sportovní antropologie
  - c) Průmyslová antropologie
2. Původ a etnogeneze člověka
  - a) Primatologie
  - b) Paleoantropologie
  - c) Historická antropologie
  - d) Geografická variabilita recentní lidské populace
3. Populační biologie
  - a) Populační genetika
  - b) Reprodukční biologie člověka
  - c) Sociální antropologie (včetně kulturní)

Význam antropologie

Oblasti využití antropologie

Průmyslová antropologie

Pro antropologii existuje jen několik oblastí, kde je možné její výstupy využít. Jednou z oblastí, která poskytuje přímý ekonomický přínos, je průmyslová antropologie. Přestože člověk obývá různá prostředí, přizpůsobuje se mu jen v malé míře. Vytváří si vlastní umělé prostředí (prostřednictvím kultury) a musí si je přizpůsobit potřebám svého organismu. A právě na tomto poli je doma průmyslová antropologie, která zpracovává poznatky o lidském těle pro potřeby průmyslu, aby se dalo na židlích sedět, oblečení aby padlo, aby stroje měly ergonomické parametry a tak se eliminovaly pracovní úrazy.

Forenzní antropologie

Antropologie hraje také významnou roli v soudnictví a kriminalistice. Většinou se jedná o zjištění příbuznosti nebo identity. Především při určování otcovství ať už morfologicky nebo sérologicky hraje významnou úlohu. Zde přináší také ekonomický prospěch. Jednoznačným určením otcovství se uspoří prostředky sociální péče.

Poměrně málo antropologů se zabývá morfologickou identifikací osob. Může se jednat o pachatele (bankovní lupič) nebo oběti násilných činů (exhumovaní zmizelí). tato oblast antropologie přispívá k minimalizaci justičních omylů a tím je velice přínosná.

Třetí oblastí ve spojitosti s kriminalistikou, kde antropologie hraje významnou úlohu je určování věku. Otázka stáří, především u mladistvých, u nichž nemáme k dispozici rodný list (často u dětí cizinců). Jedná se většinou o rozhodnutí zda jsou toto mladiství trestně odpovědní či nikoli, zda jejich rodiče mají nárok na rodinné přídatky, nebo o povolení k pobytu.

Další praktický význam antropologie

Právě proto, že antropologie se zabývá variabilitou lidských znaků, pomáhá v medicínských případech, kde nemáme k dispozici údaje o tom jak člověk vypadal např. před úrazem, nebo jak vysoký by měl podle genetických dispozic, které dostal od rodičů narůst. Jsou to především: plastická chirurgie a endokrinologie (poruchy růstu).

Dalším polem, kde antropologie může pomoci lékařské vědě jsou případy, kdy je třeba rozhodnout, zda se jedná o normální růst a vývoj nebo se jedná o patologický případ, který je třeba korigovat lékařsky. Takto jsou vyšetřovány např. dermatoglyfy při podezření na chromozomální aberace a teprve podezřelé případy jsou posílány na drahá vyšetření.

Jiným odvětvím antropologie, které má praktické využití je sportovní antropologie. Poznatky o složení těla adepta určitého sportovního odvětví pomohou jednak vybrat pro něj nejvhodnější sportovní disciplínu a objevit jedince, kteří mohou podat nejvyšší výkony.

Problémy antropologie

Protože antropologie je velmi široký obor nese s sebou určité problémy, které postihují některé antropologické disciplíny. Tato situace je zapříčiněna:

- mnohoznačností pojmu antropologie
- mnohostranností oboru
- politickou háklivostí výsledků výzkumů
- nedotknutelností zkoumaného objektu

Problém ideologie

Největším problémem antropologie je problém rasy. Začal již v Německu za třetí říše.

Antropologie tenkrát hrála neslavnou roli v programu nacionálně socialistické rasové hygieny, kdy někteří antropologové se podíleli na definici správné rasy a pomáhali tak zavřít tisíce lidí do koncentračních táborů (jednalo se především o židy a cikány). V současné době se pojem rasa nepoužívá. Protože žádná rasa neexistuje. Tento postoj je oficiálně přijímán mezinárodní antropologickou společností. A by zakotven v prohlášení v roce 1968. Odlišnosti, které se projevují mezi jednotlivými etniky jsou produktem přizpůsobení se okolnímu prostředí (např. černá kůže Afričanů jim poskytuje ochranu jednak před hypervitaminózou D, a jednak udržuje vyšší teplotu tělního jádra a tak umožňuje rychlejší pocení. Mongolská rasa eskymáků zabraňuje úniku tepla z těla. Naopak, kdybyste se podívali na distribuci krevních skupin po Zemi, viděli byste, že neexistuje oblast, kde by se vykytovala pouze jedna jediná.

Problém s probandy.

Protože antropologie studuje člověka, studuje antropolog zároveň sám sebe. Identita studovaného objektu s sebou nesou riziko ideologické ovlivnitelnosti a možnosti zneužití osobních údajů.

Protože antropolog se při výzkumu musí dotýkat probanda, je třeba pečlivě zvážit potřeby výzkumu a vytvořit soubor vyšetřovaných znaků tak, aby se nedotkl intimní oblasti probanda. Musí respektovat jeho vůli. Proto je třeba pro výzkum využívat pouze dobrovolníků.

Anonymitu je třeba zaručit probandům v každém případě.

Dalším problémem při studiu živého člověka je obava lidí z výzkumu. Antropolog potřebuje pro svůj výzkum vzorek populace. V případě, že někteří z vybrané skupiny odmítnou podstoupit vyšetření, vystavuje antropolog svůj výzkum nebezpečí nereprezentativnosti vzorku, protože některé znaky mohly být odfiltrovány pryč nepřítomností jejich nositelů, kteří se odmítli podílet na výzkumu.

V současné době bohužel je problematické získávat veliké vzorky populace právě z důvodu dobrovolnosti probandů. Za komunismu jsme byli antropologickou velmocí v populačních studiích. Antropologové objížděli průmyslové závody a všichni jejich zaměstnanci se museli nechat povinně vyšetřit. Nejznámější je tzv. Mezinárodní biologický program, který studoval průmyslovou populaci ČSSR.

Dělení antropologie podle různých náhledů na tuto vědní disciplínu bylo nakonec akceptováno následující dělení antropologie:

I. Teorie vědy, dějiny a metody antropologie

II. Obecná antropologie

1. Morfologické polymorfismy člověka

2. Fyziologické a biochemické polymorfismy člověka

3. Genetika chování člověka

III. Speciální antropologie

1. Individuální vývoj a konstituční antropologie (antropologická ontogenetika)

a) Růst a zrání člověka (auxologie)

b) Sportovní antropologie

c) Průmyslová antropologie

2. Původ a etnogeneze člověka

a) Primatologie

b) Paleoantropologie

c) Historická antropologie

d) Geografická variabilita recentní lidské populace

3. Populační biologie

a) Populační genetika

b) Reprodukční biologie člověka

c) Sociální antropologie (včetně kulturní)